

Working Paper Series

Department of Business & Management

Macroeconomic Methodology, Theory and Economic Policy (MaMTEP)

No. 2, 2011

**Kritik af den markøkonomiske mainstream
– den endeløse debat?**

Af

Finn Olesen

Professor, cand. oecon, ph.d.
Institut for Økonomi og Ledelse
Aalborg Universitet
Fibigerstræde 4
9220 Aalborg Øst

finn@business.aau.dk

Version 4: December 2011

Resumé: Ganske længe har den herskende økonomiske mainstream opfattelse været under kritik. Nok anerkendes det fra nogle af kritikernes side, at mainstream har opnået en tilsyneladende stærk formel videnskabelighed, men der sættes ofte et stort spørgsmålstejn ved mainstreams manglende korrespondance til 'the real world'; ofte især betinget af metodologiske aspekter – så er den tilsyneladende formelle videnskabelighed også udtryk for en reel form for faktisk videnskabelighed? Om denne til stadighed fremsatte kritik handler nærværende bidrag, der på baggrund af de seneste års internationale finanskriser og generelle økonomiske tilbageslag forsøger at uddrage nogle væsentlige kendetegn af debatten.

Jeg skal takke Tommy S. Poulsen for kommentarer til en tidligere version af dette papir.

ISBN 9788791646478

Indledning

Om end med svingende intensitet så har den herskende makroøkonomiske mainstream opfattelse ganske længe været under kritik. Nok anerkendes det fra nogle af kritikernes side, at mainstream har opnået en tilsyneladende stærk formel videnskabelighed, men der sættes ofte et stort spørgsmålstegn ved mainstreams manglende korrespondance til 'the real world' (for nu at bruge et af den amerikanske økonom Paul Davidsons foretrukne udtryk i sin kritik af den makroøkonomiske mainstream). Og dette er ofte især betinget af metodologiske argumenter. Det er således ikke alle makroøkonomer, der mener, at disciplinen på blot nogenlunde vis giver et retvisende billede af, hvorledes tilpasningsprocesserne forløber i en moderne monetær entrepreneurdreven økonomi. Så er den tilsyneladende formelle videnskabelighed også et udtryk for en reel form for faktisk videnskabelighed?

Og kritikken af især den makroøkonomiske mainstream¹ synes at udgøre en tilsyneladende endeløs debat; internationalt som også i en dansk kontekst² især fremført af post keynesiansk inspirerede økonomer; måske fordi kritikens gennemslagskraft inden for den økonomiske fagdisciplin ikke rigtigt har manifesteret sig; jf. eksempelvis fremstillingen i de Vroey (2010). Om end anerkendende den moderne makroteoris problemer med at kunne forholde sig til og på fornuftig vis at kunne forklare, hvad de Vroey benævner for 'the Great Recession' – "the present-day state of macroeconomics resembles that which Keynes faced: existing theory excludes systematic market failures and involuntary outcomes while everything indicates that the contrary is true in reality. Whatever the virtues of the real business cycle methodology, its limits become blatant"; de Vroey (2010:19) – så er han dog ikke i tvivl om, at den moderne makroteoris hidtidige erhvervede fortjenester "will not be written off, even if they are overtaken"; op. cit. p. 20. Står de Vroey's udsagn til troende, er det

¹ For en grundig indføring i den moderne makroteori kan der eksempelvis henvises til Snowdon & Vane (2005). For en glimrende kortfattet belysning af den makroøkonomiske mainstreams væsentligste kendetegn kan der henvises til Andersen (2004). Ifølge ham er essensen af denne tankegang: "The hallmark of the current state of the art in macroeconomics is to build intertemporal general equilibrium models to capture the intertemporal linkages and to formulate models based on the incentives of well defined decision makers ... To sum up, mainstream macroeconomic models are characterised by the following ingredients: explicit microfoundation of behaviour, explicit intertemporal general equilibrium structure, stochastic elements (shocks to technology, preferences, public demand etc.) and rational expectations"; Andersen (2004:4 & 6); jf. også Andersen (2000) for en uddybende belysning.

² I Danmark har debatten først og fremmest været ført i Samfundsøkonomen og Økonomi & Politik, hvor især Jesper Jespersen fremstår som den mest markante kritiker af den makroøkonomiske mainstream; se eksempelvis Jespersen (2010, 2009 & 2005). Nationalt som internationalt har de kritiske røster haft sværere ved at slå igennem inden for de mere mainstream orienterede tidsskrifter. Som Rotheim (1996:39) noget barsk har formuleret det: "How ironic it is that orthodox economists, who espouse a long-run market equilibrium process with freedom of exit and entry, have to resort to blocking coalitions to prevent entry into their market which might cause their own market share to be spoiled".

altså ikke fra den post keynesianske tænkning, at man skal forvente, at den egentlige udfordring til og den eventuelle 'overtagelse' af den moderne makroteoretiske mainstream vil komme.

Om denne til stadighed fremsatte kritik af den makroøkonomiske mainstream³ handler nærværende bidrag, der på baggrund af de seneste års internationale finanskriser og generelle økonomiske tilbageslag forsøger at uddrage nogle væsentlige kendetegn af debatten. Om end debatten længe har stået på og ofte uden, at synspunkterne i realiteten har flyttet sig i forhold til hinanden – derfor det med endeløsheden i titlen på dette bidrag – så er debatten dog mere aktuel nu end længe set i den internationale finanskriser og den efterfølgende om sig gribende recessions perspektiv.

Konkret er papiret organiseret, som følger: først belyses i det følgende afsnit med inspiration fra Paul Davidson, hvad der kan karakteriseres som centrale post keynesianske kendetegn, der er i en klar opposition til indholdet i den moderne makroøkonomiske mainstream tænkning. Dernæst præsenteres der et aktuelt kritisk syn på mainstream tankegangens empiriske fundament i hovedsagen byggende på Tony Lawsons iagttagelser. Endelig afsluttes papiret med nogle få afrundende bemærkninger.

Davidsons post keynesianske kerneudsagn

For Paul Davidson og den del af den post keynesianske tænkning⁴, som er på linje med ham, er det vigtigt at tage sit teoretiske såvel som metodologiske udgangspunkt i **The General Theory**. For Davidson er Keynes mesteren; ikke bare som den store økonom han var i mellemkrigstiden, men, det fornemmer man overalt i Davidsons forfatterskab, også som den holistisk tænkende samfundsforsker og som det fascinerende menneske – positivt som negativt – som Keynes også var. Som Davidson (2007:3) eksempelvis skriver: "Keynes freed his mind from the binds of the classical analysis that was the conventional wisdom of economists of his (and ours) time. He was able to reorient economic analysis in his mind towards a realistic analysis of the economic world in which

³ Om end den ny klassiske såvel som den ny keynesianske tænkning begge har et analogt metodologisk udgangspunkt – jf. eksempelvis Andersen (2000) – så er der naturligvis betydende teoretiske forskelle imellem de to skoler. Megen af kritikken mod mainstream retter sig traditionelt mod den anvendte metodologi, der generelt anses for at være for snærende i sit indhold til at lade de måske ellers relevante teoretiske udsagn udfolde sig på den mest relevante og hensigtsmæssige måde. Set med kritikkens øjne forhindrer den anvendte metodologi, at der kan gøres de rigtige teoretiske landvindinger afspejlende de makroøkonomiske fænomener, som kan iagttages i 'the real world'.

⁴ For en mere generel belysning af, hvad der dækker sig bag termen post keynesianisme kan der eksempelvis henvises til Arestis (1996), Chick (1995), Davidson (2005 & 2003-4), Hamouda & Harcourt (1988), King (2002) og Walters & Young (1997).

we actually live. By so doing, Keynes was the best trustee for a stable, peaceful, and civilized global economy available for all mankind”.

For Davidson og også andre post keynesiansk orienterede økonomer er den relevante makromodel givet ved det effektive efterspørgselsprincip, som Keynes præsenterede – om end figurløst – i sit kapitel 3. Som Davidson fortolker Keynes, adskiller Keynes’ makroøkonomiske forståelsesramme sig fra samtidens mainstream opfattelse – dengang i 1930’erne og som det også er tilfældet i dag – på især fire alt afgørende punkter.

For det første er penge *ikke* realøkonomisk neutrale. Ganske tværtimod er eksistensen af disse af essentiel betydning også realøkonomisk set. Og dette er en grundlæggende erkendelse, som tidligt blev anerkendt af Davidson i hans påpegning af finansmotivets betydning i Keynes’ likviditetspræferencefunktion; jf. Davidson (1965). Penge er således af helt afgørende betydning, fordi al økonomisk aktivitet i bund og grund er mere eller mindre tidskrævende processer, der vel at mærke forløber i en historisk kalender-tid frem for at leve i en lærebogsagtig model konsistent ahistorisk meta-tid⁵. Ændrer de finansielle forhold sig i økonomien, påvirkes de reale beslutninger, som træffes af såvel husholdninger som virksomheder. Og dette har kort- som også langsigtede realøkonomiske konsekvenser for det makroøkonomiske udfald, argumenteres der. Som vi så grundigt er blevet belært af den seneste internationale finanskriser; er den nødvendige likviditet ikke til stede, nationalt som internationalt, så sander de måske ellers velsmurte moderne globalt orienterede nationale monetære økonomier let til med ganske alvorlige realøkonomiske konsekvenser til følge. Og så er penges ’elasticity of production’ nul, idet ingen virksomheder vil (eller kan) ansætte arbejdskraft til at ’producere’ penge, når pengeefterspørgslen øges⁶. Så bevæger en makroøkonomi sig ind i en periode med økonomisk afmatning, øget pessimisme og en aftagende effektiv efterspørgsel, sådan som tilfældet har været for de fleste økonomier i de senere år – hvor husholdninger som virksomheder i et forsøg på at gardere sig mod de eventuelle negative økonomiske hændelser, som en principielt ukendt fremtid kan indebære, forsøger at gå i en mere likvid position end hidtil – udgør en overskudsefterspørgsel efter penge ikke et relevant match mod en tilsvarende overskudsudbudssituation

⁵ Hvorfor Davidson (2006:141) da også påpeger: ”Keynes’s revolution against classical theory requires the analyst to recognize that a monetary economy operates quite differently from a non-monetary system, so that, in the short as well as the long run, money is never neutral. Spot and forward money contracts and the civil law of contracts are human institutions created to organize production and exchange transactions that will be operative over an uncertain (not statistically predictable) future”.

⁶ Dermed bliver penge ifølge Holt et al. (1998:498) ”a ’sink-hole’ of purchasing power: if expectations about the future become pessimistic, liquidity preferences rises, raising the demand for money and lowering the demand for the products of labor. Since money is not produced using labour, the fall of demand for commodities produced by labor is not offset when money demand rises”.

på et andet marked. Dermed bryder validiteten af Say's lov sammen. Hos Keynes bliver en given opsparing således ikke automatisk transformeret om til gennemførelse af nye investeringsbeslutninger af præcist det samme omfang. Eller med Davidson (2007:48): "In Keynes's taxonomic system, the decision to save is not a simultaneous decision to order a specific producible good or service at a specific future date". Og så må det naturligvis heller ikke glemmes, at opsparings- og investeringsbeslutningerne typisk træffes af forskellige aktører med forskellige motiver for øje og ofte også på baggrund af forskellige mere eller mindre præcise forventninger til fremtiden, hvorfor: "The basic message of the Keynes's *General Theory* is that too great a demand for liquidity can prevent 'saved' (i.e., unutilized) real resources from being employed in the production of investment goods. These resources will be involuntarily unemployed"; op. cit. p. 98.

For det andet tog Keynes afstand fra, hvad Davidson benævner for princippet om 'gross substitution'. Hermed menes der, at en ændring i de relative prisforhold – eksempelvis på arbejdsmarkedet i forhold til andre markeder – ikke sikrer, som tilfældet ellers er i den mere klassiske tænkning, at alle markederne i økonomien simultant bringes i en optimal walrasiansk ligevægt; jf. Davidson (1984)⁷. Det makroøkonomiske udfald er således ikke pr. automatik et, som sikrer en fuld beskæftigelsessituation fremkaldt. Ændringer i den enkeltes økonomiske adfærd er dermed hos Keynes betinget af også andre forhold end blot ændrede prissignaler.

For det tredje forfægter Davidson det synspunkt, at Keynes så det makroøkonomiske system som et system, der er kendetegnet ved 'non-ergodicity' (et såkaldt ikke-repetitivt system). Hermed mener han, at det makroøkonomiske system ikke kan betragtes som et simpelt deterministisk fungerende system. I modsætning til at være lukket og stabilt, er det makroøkonomiske system derimod at betragte som et åbent, foranderligt og et sti-afhængigt socialt system, hvori tilpasningsprocessernes forløb er af en ikke-repetitiv karakter. Ifølge denne tankegang bevæger makroøkonomien sig således i sit forløb fra "an irrevocable past to an unpredictable future", fordi som Davidson har sagt det: "the future has yet to be created by the actions of today"; jf. Davidson (2003-4 & 2005)⁸. Den makroøkonomiske analyse bliver også derfor en kontekst afhængig analyse.

⁷ Som Davidson (1984:567 & 568-69) påpeger: "a basic axiom of Keynes's logical framework is that nonproducible assets that can be used to store savings are not gross substitutes for producible assets in savers' portfolios ... Consequently, relative price changes via a flexible pricing mechanism will not be the cure-all 'snake-oil' medicine usually recommended by many neoclassical doctors for the unfortunate economic maladies that are occurring in the real world'.

⁸ Eller med Rotheim (1996:30): "Actions today become based on the expectation of future, uncertain streams of income, and the cumulative path taken by an economy becomes dependent upon, rather than being independent of, the totality of those very individual decisions at every moment in time".

Dette betinger endelig for det fjerde, at fremtiden er principielt ukendt. Den er kendetegnet ved, hvad der benævnes for en fundamental form for usikkerhed⁹, hvor udfaldsrummet for de fremtidige økonomiske hændelser er undefinerbart, idet fremtiden jo netop skabes ved de handlinger, der konkret gennemføres i dag. Eller som Joan Robinson (1978:12) har sagt det: ”at any moment of time, the future is unknown”¹⁰. Og i en sådan situation er husholdningernes og virksomhedernes adfærd ikke karakteriseret ved en perfekt form for rationalitet, der fører frem til optimale udfald. Tværtimod er deres økonomiske adfærd mere ydmyg udformet og kendetegnet ved en eller anden form for begrænset rationalitet¹¹. Eller som Heilbroner (2000:317) har sagt det: ”aside from pure physical reflexes, human behavior cannot be understood without the concept of volition – the unpredictable capacity to change our minds up to the very last moment”. Og en sådan forståelse af den menneskelige adfærd har naturligvis også konsekvenser for de økonomiske aspekter af adfærden¹², ligesom det er af afgørende betydning for, hvorledes det makroøkonomiske system udfolder sine tilpasningsprocesser, når det under konstant udvikling forandrer sig; jf. fremstillingen i Olesen (2010)¹³.

Med en sådan forståelsesramme er det ikke muligt at opstille nogen relevant sandsynlighedsfordeling for de fremtidige alternative makroøkonomiske udfald; jf. Davidson (1982-3 & 1991). Set med post keynesianske øjne kan det fundamentale aspekt ved usikkerhedsproblematikken dermed ikke løses gennem en forbedret kognitiv erkendelse¹⁴. Netop derfor bliver eksistensen af ’money-denominated’ kontrakter i økonomien, så betydningsfulde som post keynesianerne hævder, at det er tilfældet. Det er gennem sådanne kontrakter, at de enkelte husholdninger som virksomheder forsø-

⁹ For en nærmere belysning af, hvad der menes med dette begreb, kan der henvises til Olesen (2009).

¹⁰ Hvorfor Joan Robinsons første sætning i hendes artikel i det første nummer af *Journal of Post Keynesian Economics* da også slår fast, at: ”To me, the expression *post-Keynesian* has a definite meaning: it applies to an economic theory or method of analysis which takes account of the difference between the future and the past”; Robinson (1978:12).

¹¹ Ganske længe har økonomer egentlig vidst, at hverken virksomheder som husholdninger opfører sig rationelt optimerende. Dette er læren af de banebrydende arbejder, som Simon, McFadden og Kahneman har leveret; jf. eksempelvis Simon (1978 & 1979), McFadden (1999) og Kahneman (2003).

¹² ”Defining economics as the study of *rational choice*, neoclassical economics treats human physical bodies, their needs, and their evolved actual psychology of thought and action as irrelevant. The notion that humans are created as rational decision-makers is, from a physical anthropology point of view, just as ludicrous as the notion that humans were created on the sixth day”; Nelson (2004:215).

¹³ Med baggrund i Olesen (2010) er der i Appendikset opstillet en sondring mellem to typer af økonomisk adfærd udvisende en perfekt henholdsvis en begrænset form for rationalitet. Baseret på de to forskellige typer af adfærd udfolder der sig to helt forskellige makroøkonomiske forståelsesrammer.

¹⁴ For en mere generel diskussion af forskellige aspekter af usikkerhedens mangeartede facetter kan der henvises til Wilson (2009).

ger at gardere sig mod den ukendte fremtids eventuelle negative og inoptimale makroøkonomiske udfald¹⁵.

Set i Paul Davidsons optik er Keynes' teoridannelse derfor generel i den forstand, at den på en hensigtsmæssig vis kan forholde sig til makroøkonomiske udfald ved såvel fuld beskæftigelse som uden for dette specielle optimale outputs niveau¹⁶. Eller som Wray (2008:1) har formuleret det: "the central propositions of *The General Theory* can be simply stated as follows: *Entrepreneurs produce what they expect to sell, and there is no reason to presume that the sum of these production decisions is consistent with the full employment level of output either in the short run or in the long run.* Moreover, this proposition holds regardless of market structure – even where competition is perfect and wages are flexible". Derudover er Keynes' teoretiske forståelsesramme også generel i den forstand, at den baserer sig på færre restriktive forudsætninger end den fremherskende mainstream opfattelse, idet Keynes, ifølge Paul Davidson, jo netop tog afstand fra de oven for nævnte tre essentielle aksiomatiske punkter.

Realisme dimensionen

Ofte kritiseres den makroøkonomiske mainstream for sin mangel på empirisk realisme; jf. eksempelvis Harcourt (2010) og Radford (2010). Afspejler den herskende tænkning på nogen nævneværdig relevant måde 'the real world' for nu at bruge en af Paul Davidsons ynglings termer? Har jagten på en tilsyneladende formel videnskabelighed – med de naturvidenskabelige fagdiscipliner som et ideal for, hvorledes den rigtige type af videnskabelighed skal forsøget formuleret – ikke gjort forestillingerne om den makroøkonomiske virkelighed, dens udvikling og de makroøkonomiske tilpasningsprocesser for sterile og for forudsigelige? Er den fremherskende uniforme metodologi¹⁷ inden for den makroøkonomiske mainstream ikke en for snæver referenceramme for en relevant forskning, der har til hensigt at ville studere samfund og dermed makroøkonomiske systemer i konstant udvikling og forandring? Som Radford (2010:114-15) har formuleret det: "Economics has always

¹⁵ "Money contracts are a human institution that have been developed to help transactors deal with an uncertain future while engaging in complex, time consuming production and exchange transactions"; Davidson (2007:77).

¹⁶ "Keynes's revolutionary monetary theory demonstrated that in a money-using, market-oriented economy, supply-side market imperfections including the fixity of money wages or prices or a liquidity trap are not necessary conditions for the existence of involuntary unemployment equilibrium, while flexible wages and prices and pure competition are not sufficient conditions to assure full-employment equilibrium, even in the long run"; op. cit. p. 187.

¹⁷ Såvel den ny keynesianske som den ny klassiske tænkning anerkender, jf. tidligere, at der er tale om en optimerende agentadfærd, hvor de enkelte husholdninger som virksomheder træffer intertemporale beslutninger, som under anvendelse af modelkonsistente rationelle forventninger kommer til udfoldelse i en generel ligevægtssammenhæng.

harbored alternatives. It isn't physics. It never will be. It cannot be singular by the nature of its subject matter. Economies are vastly rich and complex structures. They are heterodox. The search for regularity should not delude us into thinking economies are either simple or standard ... To me economies seem so full of asymmetries, inequalities and uncertainty that exploring things like equilibrium is simply a fools game. Interesting as a highly restricted and near utopian special case perhaps, but not central, and definitely not worth a dominating position in the curriculum". Eller som Pålsson Syll (2010) påpeger: Målet med økonomiske analyser må primært være det at kunne 'forklare' den foranderlige sociale virkelighed, hvori husholdninger, virksomheder som de politiske organer træffer deres økonomiske beslutninger. Samfundsvidenskab er relationel. Enhver social struktur er menneskeskabt; ligesom disse strukturer til enhver tid sætter rammerne for den menneskelige adfærds udfoldelsesmuligheder. Samfundsvidenskabelige teorier, og herunder naturligvis også økonomiske, har og bør have klare ontologiske bindinger, hvis de skal fremstå som relevante teorier om det samfund og det økonomiske system, som de forsøger at forholde sig til, er det grundlæggende budskab hos Pålsson Syll.

Og nogle tager da også skridtet fuldt ud, som tilfældet eksempelvis er med Tony Lawson¹⁸. Igennem efterhånden mange år har han været en af de allermest markante røster i koret af de, der har forfægtet en kritisk realistisk tilgang til økonomi på grund af sin stadige insisteren på, at ontologien skal tages alvorligt. Dermed har han længe været i en klar opposition til den makroøkonomiske mainstream tænkning. Om end oprindelig matematiker af uddannelse – eller måske netop derfor – har Lawson et meget kritisk syn på økonomers generelle anvendelse af matematik. Således argumenterer han ganske overbevisende for i Lawson (2009) – med den internationale finanskriser som et yderst sigende og vellykket illustrerende case eksempel¹⁹ – at det makroøkonomiske system skal

¹⁸ Som han selv har sagt det om sit skifte i faglig orientering fra matematik over imod mere filosofiske problemstillinger i økonomi i et interview fra 2009: "I became involved in student politics in London. I became quite active. But I found the jargon of economists a barrier to constructive discussion. So instead of taking up a PhD place in mathematics as I had intended, I pursued economics at the graduate level. Once in an economics faculty ... I was immediately stuck by the use of formalistic models which seemed to me to be very silly. These models were advanced, then as now, by people who, I think it is fair to say, are rather pedestrian in their approach to, and often very poor at, mathematics, though seemingly in awe of it, or perhaps in awe of mathematicians. I asked numerous economists: why are you pursuing formalism if doing so seems to force you to resort to making all these irrelevant assumptions? What is the point? What is the value of it all? The only reasonable answer I received was that it was hoped that the models would improve with time. Economists then, as now, seemed to be mostly unaware that there are limits to the uses of any specific form of mathematics. It was at this point, in effect, that I started to become interested in ontology, though I did not know the term"; EJPE (2009:101).

¹⁹ Eksempelvis konkluderende: "At all points in, and stages of development of, the financial system, we are faced not with a ubiquity of regular behavioural patterns underpinned by isolated systems of human atoms, but with the perpetual emergence of novelty, not least at the level of relational structures, underpinning transformed mechanisms and practi-

betrages som et åbent og et socialt system, der er i en konstant forandring. Og er den sociale virkelighed af en sådan beskaffenhed, har en matematisk formalisme sine helt klare begrænsninger i relevante studier af makroøkonomiske konjunkturmæssige svingninger og generelle udviklingstendenser, påpeges det. Set med Lawsons øjne kan de enkelte husholdningers som virksomheders økonomiske adfærd – deres planlagte beslutninger og konkrete handlinger – ikke med rimelighed analogiseres med en tankegang beskrivende isolerede indbyrdes af hinanden uafhængige atomer. For med held at kunne anvende deduktive matematiske metoder på det makroøkonomiske genstandsfelt kræves nemlig et vist mål af regularitet og invariante kausale sammenhænge, der empirisk set ikke er til stede, er synspunktet hos Lawson²⁰. Husholdninger som virksomheder er socialt set 'situated and formed' enheder. De indgår alle hver for sig i betydningsfulde sociale netværk, der interagerer på den ene eller den anden måde med hinanden. Som Lawson (2009:765) sammenfatter det: "If social reality is composed of phenomena that are anything but isolated, so too everything is far from constant, or atomistic, but rather is in transformation ... Social reality ... is of a nature that is significantly at variance with the closed systems of isolated atoms that would guarantee the conditions of mathematical deductivist modelling. That is why modern economics has continually failed on its own terms".

Alligevel ligner de fleste makroøkonomiske lærebøger hinanden ganske meget med deres ensartede markedskonforme forståelse af de makroøkonomiske tilpasningsprocessers forløb, se f.eks. Jespersen (2010 & 2009), hvor eksempelvis en keynesiansk form for arbejdsløshed forklares – i modsætning til, hvad tilfældet var hos Keynes selv – ved eksistens af en eller anden form for løn- og/eller prisstivhed²¹. Tilgangen til makroøkonomi er set med de studerende øjne derfor ganske uniform. Som eksempelvis De Langhe (2009:137) har påpeget: "Economics textbooks usually pay little attention to the different approaches. The story of competing schools in economics is some-

es. This sort of continual emergence within a relationally structured, interconnected, totality in motion, is seemingly the essence of any financial system within capitalism"; Lawson (2009:774).

²⁰ "The essence of my criticism of the modelling emphasis is simply that the twin presuppositions of economic modelers that (i) empirical regularities of the sort required are ubiquitous, and (ii) social reality is constituted by sets of isolated atoms, are simply erroneous ... If event regularities hardly occur in the social realm, it does not take too much reflection to see that the second presupposition is also invalid, that the constituents of social reality can rarely be aptly portrayed as systems of isolated atoms"; op. cit. p. 764.

²¹ Og nu vi er ved fleksibilitetsaspektet og ved arbejdsløshedens karakter af påstået frivillighed, så påpeger Radford (2010:112) et måske problematisk etisk problem: "It must be extremely difficult for a newly fired worker to hear an economist opine that unemployment is 'all voluntary'. I find it difficult too, even though I am aware of the basis upon which it could be made. Worse still is the thought that such a statement could be made by a professor who enjoys the benefits of tenure. There is an ethical problem involved in the advocacy of flexible wages coming from the mouth of an inflexibly paid economist".

thing from the past; as such, it is banned from the core courses to a peripheral course on economic history”. Og ikke nok med det; ganske mange steder forsvinder de obligatoriske elementer af økonomisk teorihistorie i de økonomiske uddannelser. Eller som Lawson (2009:762) har formuleret det: ”The fundamental problem of modern economics, as I see it, is the mainstream *insistence* that mathematical modelling is the only useful, and the proper, way to do economics”; jf. også fremstillingen i Lawson (2009a).

Dette er en grundopfattelse, som uddybes i Lawson (2010). Matematisk formalisme er simpelthen en for mangelfuld approach til alene at styre relevante studier af samfundsmæssige fænomener, herunder økonomiske, argumenteres det, “given the nature of social phenomena”, specielt i henseende til: “its usage in conditions in which it actually hinders the production of insight. Unfortunately, I believe the latter situation characterises much of modern economics”; Lawson (2010:3). I stedet for bør man, ifølge Lawson, hvis den videnskabelige indsats skal vise sig at være succesfuld, anvende en bredere, mere åben og pluralistisk tilgang, hvor den konkrete approach er bestemt af den givne problemstilling, der skal studeres og analyseres nærmere. Man er med andre ord nødt til at tage ontologien alvorligt. Og hævder Lawson; så har mange generelt igennem en længere tid da også været skeptisk indstillet overfor den megen anvendelse af matematisk formalisme i økonomi, idet: ”there is a basic mismatch between the sorts of mathematical methods economists employ and the nature of the social, including economic, phenomena that economists seek to illuminate”; op. cit. p. 6²². Den matematiske formalisme – sådan som den traditionelt anvendes inden for økonomi – fanger netop ikke den konstante foranderlighed, som grundlæggende kendetegner samfundenes, og herunder naturligvis også de makroøkonomiske systemers, udvikling. Mainstream økonomis matematiske formalistiske fejlslutning består, ifølge Lawson (2010:9), mere præcist i, at man konstant forsøger at præsentere ”phenomena of social reality that are mostly really open, relational and processual as if they are everywhere closed, intrinsically constant and effectively isolated or insulated from each other”.

Og den udbredte anvendelse af matematisk formalisme inden for økonomi har, ifølge Lawson (2010a), at gøre med økonomernes forståelse af, hvad videnskab er. Mange økonomer associerer en god økonomisk videnskab med en vellykket anvendelse af netop matematisk formalisme. Dette er dog ikke Lawsons opfattelse. Tværtimod så mener han, at anvendelse af matematik som redskab generelt set er irrelevant i en vurdering af, hvorvidt en given videnskabelig fagdisciplin er viden-

²² Og uddybende: ”It seems to me anyway that many economists use mathematical deductive methods just because this is what is required of them, not because of any deep conviction in their relevance or utility”; Lawson (2010:16).

skabelig eller ej. For nogle økonomer handler god videnskab om at kunne forudsige præcist. Men dette forudsætter, efter Lawsons opfattelse, en sådan grad af stabilitet i det økonomiske system som ikke med rimelighed kan forudsættes at være til stede i et socialt og stadigt foranderligt system som det, som det økonomiske system nu engang repræsenterer. For Lawson – som selvfølgelig også for andre økonomer – handler god videnskab snarere om at kunne tilbyde tilfredsstillende kausale forklaringer²³. Og huskes skal det da også, at man kan forudsige – endda sommetider nogenlunde korrekt – uden samtidigt at have forstået endsig at have forklaret de bagvedliggende mekanismer, som kan betinge forudsigelsens tilsyneladende korrekthed. Tænk blot på et barometer; ved at aflæse dette korrekt kan man overbevise sig selv om det hensigtsmæssige i at tage en paraply med på gåturen, hvis man ikke ønsker at risikere at blive våd af et sandsynligt truende regnvejr, uden nødvendigvis at have forstået det mindste af de bagvedliggende mekanismer, som kan forklare sandsynligheden af et måske forestående regnvejr. Og kausale forklaringer er ikke nødvendigvis betinget af anvendelsen af en matematisk formalisme, argumenterer Lawson²⁴. Og i studiet af, over historisk tid foranderlige, samfundsmæssige fænomener kan vi godt være succesfulde i henseende til at identificere og forstå relevante sociale adfærdsmønstre og konkrete handlinger uden anvendelse af en matematisk formalisme. Essensen af vores sociale virkelighed er, ifølge Lawson (2010a) netop den, at: "social reality is an interdependent network, it is an internally related totality, not a set of phenomena each existing in relative isolation".

Også Skidelsky (2010) forholder sig til økonomi som samfundsvidenskabelig fagdisciplin betraget. Nok handler økonomi selvfølgelig om at måle og veje, men også om noget mere kvalitativt; om forventninger, holdninger, moral og etik, påpeges det. Økonomi er derfor selvfølgelig ikke en naturvidenskabelig lignende fagdisciplin. Det betyder dog ikke, at økonomistuderende ikke skal vide noget om matematisk formalisme, argumenterer Skidelsky²⁵. Men det betyder, at de studerende også skal vide noget om så meget andet, der er mindst lige så anvendeligt som en matematisk for-

²³ Således påpeger eksempelvis Paul Davidson: "Explanation is the first thing in science. If you can't explain, you don't have anything. But you needn't necessary predict. Now, if you know the future's is uncertain, what does that mean? It means basically ... that humans have free will. The human system isn't deterministic or stochastic ... Humans can do things to change the world ... they create institutions"; King (1995:21).

²⁴ Som Lawson (2010a) påpeger: "Causal explanation is a step that typically cannot be reduced to mathematical manipulation. For it typically involves a conceptual move from phenomena of one type to a cause of a quite different (and perhaps previously unknown) type".

²⁵ Som Skidelsky (2010) formulerer sig: "Mathematics is not a problem in itself – the contribution of mathematics and statistics as an aid to rigorous thinking and use of correct quantitative methods in appropriate contexts is a skill that students should be taught".

malisme kan være. Og disse andre tilgange er måske endda mere anvendelige, når samfund, og herunder økonomiske systemer, skal studeres og forstås som systemer under en stadig udvikling og forandring. Derfor bør de økonomiske institutter på universiteterne, efter Skidelsky' opfattelse, være mere heterogene – og heterodokse – i deres bemanding og besættelse af nye stillinger end det er tilfældet i dag. Den teoretiske såvel som den metodologiske tilgang til studiet af de konkrete økonomiske problemstillinger skal være bredere, end hvad de studerende generelt oplever i dag, argumenterer Skidelsky. Derved sikrer man også, at studerende bliver "exposed to clashing views and methodologies". Og det at blive opdraget i et spændingsfelt mellem forskellige metodologiske tilgange og teoretiske forståelsesrammer, er det ikke netop med til at udvikle de studerende til at blive selvstændigt tænkende kritiske kommende akademikere? Og er en sådan udviklingsproces i sig selv ikke et væsentligt formål med det at bedrive universitære aktiviteter?

Afrunding

Om end den makroøkonomiske teori, som påpeget af blandt andre de Vroey (2010), har udviklet sig ganske betydelig siden disciplinen så sin moderne fødsel med udgivelsen af **The General Theory** i 1936, så er det dog, som det er fremgået af det ovenstående, ikke alle makroøkonomer, der mener, at disciplinen på blot nogenlunde vis giver et retvisende billede af, hvorledes tilpasningsprocesserne forløber i en moderne monetær entrepreneurdreven økonomi.

Længe har således den post keynesianske tænkning ofte med et kritisk realistisk metodologisk udgangspunkt hævdet, at den makroteoretiske mainstream har misforstået det fundamentale budskab – teoretisk som metodologisk – som Keynes gav i **The General Theory**. Ifølge post keynesianerne har mainstream en for harmonisk opfattelse af, hvorledes det makroøkonomiske systems tilpasningsprocesser forløber. Og dette er en kritik, som har fået en fornyet aktualitet de sidste års internationale finanskriser og økonomiske recessioner. Med basis i en mainstream forståelsesramme førte visionen om det frie markedes effektivitet, politikerne i USA som også i Europa til at deregulerende finansmarkederne. Men det frie uregulerede marked førte ikke bare til mere likviditet til en billigere rente, det førte, som vi alle ved, i sidste ende til et internationalt finansielt sammenbrud. Mest kendt er i denne forbindelse nok den barske kritik, som Paul Krugman fremkom med i New York Times, den 2. september 2009. Heri fik han sagt det følgende om økonomerne og krisen: "The economics profession went astray because economists, as a group, mistook beauty, clad in impressive-looking mathematics, for truth ... they turned a blind eye to the limitations of human rationality that often lead to bubbles and busts; to the problems of institutions that run amok; to the

imperfections of markets – especially financial markets – that can cause the economy’s operating system to undergo sudden, unpredictable crashes; and to the dangers created when regulators don’t believe in regulation”. Og konstateres kan det da også, at interessen for Keynes og hans makroøkonomiske forståelsesramme på ingen måde er aftagende den stadig mere dominerende rolle, som den makroteoretiske mainstream indtager til trods; jf. eksempelvis Kirshner (2010).

I den post keynesianske tænkning tages der med Davidson afstand fra de tre neoklassisk orienterede fundamentale aksiomer om pengenes neutralitet, princippet om de relative prisers ligevægtskabende egenskaber samt en afstandtagen fra, at det makroøkonomiske system er at ligne med et lukket og simpelt deterministisk kendetegnet system. Med en afvisning af, at det makroøkonomiske system er et repetitivt system, følger samtidig en forståelse af, at husholdninger som virksomheder planlægger, beslutter og handler på basis af en ufuldendt og ofte fejlfyldt information til en principielt ukendt fremtid i et makroøkonomisk miljø kendetegnet ved eksistens af en fundamental form for usikkerhed. For disse post keynesianske økonomer er makroøkonomien derfor at betragte som et åbent og et foranderligt sti-afhængigt socialt system, der i sin helhed ikke lader sig modellere på nogen hensigtsmæssig måde matematisk set²⁶. Dermed synes slægtskabet til Tony Lawson at være umiddelbar ganske klar. Og på dette punkt synes den post keynesianske tænkning endvidere at være på den rette kurs de seneste års internationale finanskriser og økonomiske recession in mente. Eller som Fazzari (2009:15) har sagt det:

”Why did these major problems stay under the radar of most of the forecasting industry until the economy was in the midst of crisis? To paraphrase Keynes, they simply did not know. They certainly had a strong financial incentive to be more prescient, but their perspective, based on historical data and experience, could not reveal the emerging financial fragility ... The world these days seems fundamentally uncertain and nonergodic”.

I den henseende, at den Keynes-tro post keynesianske tænkning med sin afvisning af de tre aksiomer samt definitionen af fundamental usikkerhed bygger på færre aksiomer end den neoklassisk orienterede makroøkonomiske mainstream, kan man argumentere for, at tænkningen i en lakatosiansk forstand kan karakteriseres som teoretisk såvel som konceptuel progressiv. Den post keynesianske tænkning er dermed mere generel, idet den er mindre restriktiv byggende på færre aksiomer,

²⁶ For et moderne eksempel på en såkaldt 'path dependent' økonomisk analyse kan der eksempelvis henvises til fremstillingen hos Shaikh (2010).

end den neoklassisk orienterede makroøkonomiske mainstream, som tænkningen står i en klar opposition til.

Appendiks

Som belyst i Olesen (2010) er den måde, hvorpå den økonomiske adfærd konkret udformes af afgørende betydning for, hvorledes det makroøkonomiske system antages at fungere, og hvorledes det antages at udspille sine tilpasningsprocesser. I det nedenstående er der således foretaget en sontring mellem en perfekt rationel maksimerende adfærd (benævnt påstået adfærd), der fører til optimalitet eller 1. best løsninger, og en mindre restriktiv, men samtidig mere realistisk adfærd (benævnt faktisk adfærd), der fører til satisfiering eller 2. best løsninger. Med udgangspunkt i disse to former for adfærd er der opstillet ni kendetegn, der beskriver såvel et i princippet stabilt deterministisk system som et grundlæggende et åbent, socialt og foranderligt system.

PÅSTÅET ADFÆRD
- *den perfekt optimerende rational economic man*

En grundlæggende deduktiv teori med følgende kendetegn:

1. Et stabilt deterministisk økonomisk system
2. Systemet er repetitivt => et givet forløb kan gentages med samme resultat til følge
3. Institutionelle ændringers betydning underspilles
4. Økonomi handler generelt om kvantitativt målelige størrelser
5. Vi jagter de eksakt præcise udsagn og forudsigelser
6. Ok, at agenter har forventninger => til en risikofyldt fremtid danner de rationelle forventninger (RE), hvor alene stokastiske fejl er mulige
7. Økonomien søger systematisk (og entydigt) mod en overordnet harmonisk makroøkonomisk ligevægt
8. Behovet for en økonomisk politisk regulering er minimalt
9. Effekten af en økonomisk politik bliver forudsigelig

FAKTISK ADFÆRD
- *den begrænsede tilfredsstillende økonomisk agent*

En grundlæggende induktiv inspireret teori med følgende kendetegn:

1. Det økonomiske system er grundlæggende et åbent, socialt og foranderligt system
2. Systemet er principielt ikke-repetitivt => ethvert givet forløb er principielt unikt
3. Institutionelle ændringer forekommer og er essentielle
4. Økonomi er en grundlæggende kvalitativ fagdisciplin
5. Alt relevant kan ikke præcist måles og vejes => angiv trendtendenser
6. Agenternes forventninger til en usikker og ukendt fremtid er alt afgørende for den økonomiske adfærd og de økonomiske udfald, men forventningerne er ikke af RE-typen, økonomiske fejl er mere end blot stokastiske, elementer af systematik kan optræde
7. Uligevægtsprægede forløb kendetegner ofte økonomien, og en uligevægt kan være stabil; makroøkonomiske udfald er foranderlige og kan være flertydige
8. Der er ofte behov for en aktiv økonomisk politik
9. Effekten af en økonomisk politik bliver ofte uforudsigelig

Litteratur

- Andersen, Torben (2004): 'Macroeconomics – Which Way Now?', *Nordic Journal of Political Economy*, 2004, pp. 3-9.
- Andersen, Torben (2000): 'Makroteori' fra bogen *Udviklingslinier i økonomisk teori* redigeret af Chr. Hjorth-Andersen, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2000, pp. 19-43.
- Arestis, Philip (1996): 'Post-Keynesian economics: towards coherence', *Cambridge Journal of Economics* 1996, pp. 111-35.
- Chick, Victoria (1995): 'Is there a case for Post Keynesian economics?', *Scottish Journal of Political Economy*, February 1995, pp. 20-36.
- Davidson, Paul (2007): *John Maynard Keynes*, Palgrave Macmillan 2007.
- Davidson, Paul (2006): 'Keynes and money' fra bogen *A Handbook of alternative Monetary Economics*, edited by P. Arestis & M. Sawyer, Edward Elgar 2006, pp. 139-53.
- Davidson, Paul (2005): 'Responses to Lavoie, King, and Dow on what Post Keynesianism is and who is a Post Keynesian', *Journal of Post Keynesian Economics*, Spring 2005, pp. 393-408.
- Davidson, Paul (2003-4): 'Setting the record straight on **A history of Post Keynesian Economics**', *Journal of Post Keynesian Economics*, Winter 2003-4, pp. 245-72.
- Davidson, Paul (1996): 'Reality and economic theory', *Journal of Post Keynesian Economics*, Summer 1996, pp. 479-508.
- Davidson, Paul (1991): 'Is Probability Theory Relevant for Uncertainty? A Post Keynesian Perspective', *The Journal of Economic Perspectives*, Winter 1991, pp. 129-43.
- Davidson, Paul (1984): 'Reviving Keynes's revolution', *Journal of Post Keynesian Economics*, Summer 1984, pp. 561-75.
- Davidson, Paul (1982-3): 'Rational expectations: a fallacious foundation for studying crucial decision-making processes', *Journal of Post Keynesian Economics*, Winter 1982-2, pp. 182-98.
- Davidson, Paul (1965): 'Keynes's Finance Motive', *Oxford Economic Papers*, March 1965, pp. 47-65.
- De Langhe, Rogier (2009): 'Mainstream economics: searching where the light is', *Journal of Post Keynesian Economics*, Fall 2009, pp. 137-50.
- De Vroey, Michel (2010): 'Getting rid of Keynes? A survey of the history of macroeconomics from Keynes to Lucas and beyond', National Bank of Belgium – Working Paper Research, April 2010 No. 187.
- EJPE (2009): 'Cambridge social ontology: an interview with Tony Lawson', *Erasmus Journal for Philosophy and Economics*, Vol. 2, Issue 1, Summer 2009, pp. 100-22.
- Fazzari, Steven (2009): 'Keynesian macroeconomics as the rejection of classical axioms', *Journal of Post Keynesian Economics*, Fall 2009, pp. 3-18.

- Hamouda, O.F. & Harcourt, G.C. (1988): 'Post Keynesianism: from criticism to coherence?', *Bulletin of Economic Research* 1988, pp. 1-33.
- Harcourt, Geoffrey (2010): 'The crisis in mainstream economics', *real-world economics review*, issue no. 53, 2010, pp. 47-51.
- Heilbroner, Robert (2000): *The Worldly Philosophers – The Lives, Times and Ideas of the Great Thinkers*, Penguin Books 2000.
- Holt, Richard et al. (1998): 'Neglected Prophets – Paul Davidson: The Truest Keynesian?', *Eastern Economic Journal*, Fall 1998, pp. 495-506.
- Jespersen, Jesper (2010): 'Skal lærebøgerne – i lyset af krisen – skrives om?', *Samfundsøkonomen*, 2010 Nr. 1, pp. 40-44.
- Jespersen, Jesper (2009): 'Om gamle ideers sejlivethed – en kritik af den neoklassiske teoris dominans i moderne økonomilærebøger', *Økonomi & Politik*, 2009 Nr. 1, pp. 38-49.
- Jespersen, Jesper (2005): 'Post-keynesiansk makroteori', *Samfundsøkonomen*, 2005 Nr. 3, pp. 12-16.
- Kahneman, D.(2003): 'Maps of Bounded Rationality: Psychology for Behavioral Economics', *The American Economic Review*, December 2003, pp. 1449-75.
- Keynes, John Maynard (1936): *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Macmillan - Cambridge University Press 1973.
- King, J.E. (2002): *A History of Post Keynesian Economics Since 1936*, Edward Elgar 2002.
- King, J.E. (1995): *Conversations with Post Keynesians*, St. Martin's Press 1995.
- Kirshner, Jonathan (2010): 'Keynes, Recovered', *real-world economics review*, issue no. 53, pp. 144-49.
- Lawson, Tony (2010): 'Really Reorienting Modern Economics', indlæg afholdt på conference 'The Economic Crisis and the Crisis in Economics', Institute for New Economic Thinking, King's College Cambridge, 8.-11. april 2010, pp. 1-21.
- Lawson, Tony (2010a): 'Economics and Science', *The Transatlantic: Journal of Economics and Philosophy*, no. 1; online version på <http://thetransatlantic.org>.
- Lawson, Tony (2009): 'The current economic crisis: its nature and the course of academic economics', *Cambridge Journal of Economics* 2009, pp. 759-77.
- Lawson, Tony (2009a): 'Contemporary economics and the crisis', *real-world economics review*, issue no. 50, 2009, pp. 122-31.
- McFadden, D. (1999): 'Rationality for Economists?', *Journal of Risk and Uncertainty*, 19:1-3, 1999, pp. 73-105.
- Nelson, Julie A. (2004): 'Is Economics a Natural Science?', *Social Research*, Summer 2004, pp. 211-22.
- Olesen, Finn (2010): 'Uncertainty, bounded rationality and post-Keynesian macroeconomics', *Intervention – European Journal of Economics and Economic Policies*, Vol. 7 (2010), Number 1, pp. 109-24.

- Olesen, Finn (2009): 'Keynes om fundamental usikkerhed', *Samfunnsøkonomen* Nr. 3 2009, pp. 12-22.
- Pålsson Syll, Lars (2010): 'What is (wrong with) economic theory?', *real-world economics review*, issue no. 54, 2010, pp. 23-57.
- Radford, Peter (2010): 'Whither economics? What do we tell the students?', *real-world economics review*, issue no. 52, 2010, pp. 112-15.
- Robinson, Joan (1978): 'Keynes and Ricardo', *Journal of Post Keynesian Economics*, Fall 1978, pp. 12-18.
- Rotheim, Roy (1996): 'Paul Davidson' fra bogen *American Economist of the Late Twentieth Century* edited by Warren Samuels, Edward Elgar 1996, pp. 18-43.
- Shaikh, Anwar (2010): 'Reflexivity, path dependence, and disequilibrium dynamics', *Journal of Post Keynesian Economics*, Fall 2010, pp. 3-16.
- Simon, H.A. (1979): 'Rational Decision Making in Business Organizations', *The American Economic Review*, September 1979, pp. 493-513.
- Simon, H.A. (1978): 'Rationality as the Process and as Product of Thought', *The American Economic Review*, May 1978, pp. 1-16.
- Skidelsky, Robert (2010): 'What's wrong with economics?', *The Transatlantic: Journal of Economics and Philosophy*, no. 1; online version på <http://thetransatlantic.org>.
- Snowdon, Brian & Vane, Howard (2005): *Modern Macroeconomics – Its Origins, Development and Current State*, Edward Elgar Cheltenham, UK, 2005.
- Walters, Bernard & Young, David (1997): 'On the coherence of Post-Keynesian economics', *Scottish Journal of Political Economy*, August 1997, pp. 329-49.
- Wilson, Matthew (2009): 'Creativity, probability and uncertainty', *Journal of Economic Methodology*, March 2009, pp. 45-56.
- Wray, Randall (2008): 'Introduction – the Continuing Legacy of John Maynard Keynes' fra bogen *Keynes for the Twenty-First Century*, edited by Mathew Forstater and L. Randall Wray, Palgrave Macmillan 2008, pp. 1-20.